

vid ideig szovjet hadifogságban tartott, de hamarosan hazaengedett vagy a németeknek átadott lengyel katonákat, valamint a Lengyelországtól 1939-ben elcsatolt Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Fehéroroszország azon lakosait, akiket 1940–1941-ben behívtak a Vörös Hadseregbe.

Zoltán András

Roma-kérdés és EU-tagság: a szlovák „dupla vagy semmi”

Vodička, Karel: Die Roma in der Slowakei – Stolperstein auf dem Weg in die EU? = Osteuropa, 2001. 7. no. 832–846. p.

A romák megoldatlan helyzete Szlovákia legégetőbb belpolitikai problémáját jelenti, amely az Európai Unióval folytatott csatlakozási tárgyalások során is központi jelentőséget kapott. A szlovák miniszterelnök, Mikuláš Dzurinda és az Európai Unió bővítési főbiztosa, Günther Verheugen 2001. márciusi találkozójuk során egyetértettek abban, hogy Szlovákia útja az Unióba csak a roma-kérdés megoldásán keresztül vezethet. Ez egy igaz politikai „dupla vagy semmi” Szlovákia számára, mivel a szlovákok csak a romákkal együtt léphetnek be az Unió kapuján, ugyanis a kisebbségek tisztelete, jogaik biztosítása és az európai uniós tagság mára már egymástól elválaszthatatlan fogalmakká váltak. A tanulmány röviden bemutatja a szlovákiai romák helyzetét és ezzel együtt az állam előtt álló megoldandó feladatokat.

Szlovákiában a kisebbségek a lakosságnak mintegy 25%-át teszik ki (magyarok: 11%, romák: 9%, egyéb nemzetiségek: 5%). Fontos adat az is, hogy a roma lakosság aránya a teljes népességen belül a világon itt a legmagasabb. Számos ország példája azt mutatja, hogy a demokrácia kiépítése az ilyen posztautokratista, soknemzetiségű államokban (mint amilyen Szlovákia is) a legnehezebb, mivel az erősen nacionalista elit az új, demokratikus társadalmi identitások végleges kialakulásáig (vagyis a rendszerváltást közvetlenül követő ún. átmeneti időszakban) még képes a hatalmát fenntartani, és ezáltal a teljes társadalmi, gazdasági és politikai átalakulást késleltetni. Mindez Szlovákiára is igaz. Az 1992-es választásokat a Vladimír Mečiar vezette „Mozgalom a Demokratikus Szlovákiáért” nyerte, amely élesen támadta a prágai vezetést az erőszakos központosítás és a radikális gazdasági reformok miatt. Mindezek egyenes következménye volt az év végén Csehszlovákia felbomlása. Ezt követően Szlovákia elsősorú belpolitikai problémája a romák helyzetének megoldása lett. A roma kisebbség tekinthető ugyanis a rendszerváltás legnagyobb vesztesének, ezért rendezetlen helyzetük megoldása nem csak kisebbségpolitikai, hanem az egész szlovák társadalmi rendszert érintő problémát jelent. Ez pedig talán az ország EU-csatlakozását is megghiúsíthatja. Pedig a romák társadalmi „asszimilációjára” már számos kísérlet történt az elmúlt 250 év során. Ennek ellenére mindegyik próbálkozás sikertelen maradt. A kommunista időszak egyik legnagyobb visszhangot kiváltott intézkedése az volt, hogy az állam anyagi támogatást ígért azoknak a roma nőknek, akik hajlandók voltak sterilizáltatni magukat. A rendszerváltás után a romákat a többi kisebbséggel egyenrangúnak ismerte el a Csehszlovák állam, majd ezt az 1992. szeptember 1-jei szlovák alkotmány is megerősítette. Az 1998-as szlovákiai kormányváltást követően pedig számos állami finanszírozású program született a romák társadalmi integrációjának elősegítése érdekében.

A szlovákiai roma-kérdés a következő súlyos és mindmáig megoldásra váró problémákat foglalja magába:

- A romákra vonatkozó, egyébként a fejlődő országokra jellemző demográfiai adatok: a roma kisebbség létszáma az 1989-es 250 000-ról mára megduplázódott. Ennek oka a családonkénti átlagosan 4 gyermek, de az elmaradott roma telepeken ez a szám a 8-at is eléri. A romák várható élettartama rendkívül alacsony: a nőknél 59 év, a férfiaknál 55 év.
- Az ily módon folyamatosan növekvő roma-kisebbséget a populista pártok sovinizta céljaik megvalósítására használják fel. A SMER szerint például „két generáció múlva a romák már többségben lesznek Szlovákiában”.
- A romák sok helyen szinte 100%-os munkanélkülisége. Ennek fő okait alacsony iskolázottságukban, a társadalmi előítéletekben és az ezek miatt a romákat érő diszkriminációban kell keresnünk. A jövő viszont még a mai helyzetenél is sötétebbnek ígérkezik, mivel a munkanélküli családok nem tudják gyermekeik szakmatanulását finanszírozni, így azok legfeljebb csak betanított vagy segédmunkát kaphatnak, de erre is minimális a reményük a nehézipar hanyatlása, illetve a társadalmi sztereotípiák miatt.
- A roma családok 80%-ának hosszú távú, tartós függése és kiszolgáltatottsága az állami szociális intézményekkel szemben. Emiatt a romák nem aktív állampolgároknak, hanem a szociálpolitika „tárgyainak” érzik magukat.
- Katasztrofális lakáskörülményeik. Az okok közül ki kell emelni a munkanélküliség miatt eladósodást, és a kiutalt lakások szándékos tönkretételét, illetve a berendezési tárgyak eladását.
- Általános társadalmi helyzetük: marginalizált, kulturális és etnikai gyökereiktől teljesen elszakított és megfosztott etnikumként élnek, akiket a szlovák nacionalista többség minden szinten eltaszít magától.
- A romák a kommunista rendszer által részükre biztosított teljes körű szociális ellátáshoz szoktak hozzá. Ezzel (is) magyarázható a családonkénti magas gyerekszám is, mivel a szociális támogatás arányosan nőtt a család nagyságával. Ezért cserébe a romáknak fel kellett adniuk hagyományos tevékenységeiket (kiskereskedelem, vándorzenész-élet), és a szocialista nehéziparban kellett segédmunkásként dolgozni.
- Katasztrofális egészségi állapotuk (főleg a fertőző betegségek gyakoriak közöttük), rendkívül magas halálozási arányuk, alacsony iskolázottságuk. A szlovákiai speciális iskolák tanulóinak 90%-a roma származású.
- Magas bűnözési arányuk: a felderített bűncselekmények 40%-át romák követik el, akik között a bűnözés mára már mindennapos gyakorlattá vált. Leggyakoribb bűncselekményeik közé tartozik a rablás, a lopás és az uzsorakamatra (gyakran 100%/hó) történő kölcsönök adása.
- A romák kivándorlása az EU-tagállamokba és Észak-Amerikába, amire az érintett országok vízumkötelezettség bevezetésével válaszoltak. Egyébként fontos megemlíteni, hogy ez a kivándorlási hullám hívta fel az Európai Unió és az egész világ figyelmét a szlovákiai romák megoldatlan helyzetére.
- Végül meg kell említeni azt a tényt is, hogy romák és ez az egész roma-kérdés nagyban hozzájárult a szlovák társadalom és belpolitika polarizációjához azáltal, hogy egymással szembefordította a populista, tömegbázist kereső és látszólag a romák társadalmi integrációja iránt elkötelezett pártokat (például az SMER-t) a roma-elle-

nes közvélemény által támogatott pártokkal és mozgalmakkal (például a Szlovák Nemzeti Párttal – SNS).

Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy a szlovákiai roma-kérdés rendkívül mély és összetett problémakört jelent, amelynek megoldásához óriási pénzügyi forrásokra, a társadalmi rendszer demokratikus konszolidációjára, politikai akaratra, a társadalmi előítéletek és az általánossá vált negatív hozzáállás megfordítására van szükség. Ez a folyamat kétségtelenül időigényes, azonban ha nagyon sokáig elhúzódik, akkor akár meg is hiúsíthatja Szlovákia csatlakozását az Európai Unióhoz.

Vadász Rezső

Romániai választások: egy tragédia anatómiája

De Nève, Dorothée: Wahlen in Rumänien – eine ganz normale Katastrophe? = Osteuropa, 2001. 3. no. 281–298. p.

2000. november 26-án elnök- és parlamenti választások voltak Romániában, amelyek a Ion Iliescu és a Társadalmi Demokrácia Romániai Pártjának (PDSR) elsöprő győzelme mellett az ország pártviszonyainak radikális átalakulását hozták. A tanulmány az események kapcsán a román belpolitikai helyzet rövid bemutatására törekszik.

Az 1996-os választások, amelyek Emil Constantinescu győzelmével értek véget, történelmi jelentőségűek voltak Romániában, mivel 1937 óta először történt meg az, hogy a választásokat nem a hivatalban lévő kormánypárt nyerte meg, hanem azt leváltotta egy széles koalíció (melynek tagjai voltak: CDR, PNTCD, USD, PDSR és az RMDSZ), amely azonban pontosan emiatt rendkívül sérülékeny volt. A koalíción belül állandóak voltak a partnerek közötti viták, nézeteltérések, így elmondható, hogy hatékony együttműködés szinte sohasem tudott kialakulni a kormányon belül. Ennek egyik legkézzelfoghatóbb bizonyítéka, hogy 1996 és 2000 között Romániának összesen öt miniszterelnöke volt: *Victor Ciorbea* (CDR): 1996. dec. 12. – 1998. márc. 30.; *Gavril Dejeu* (CDR): 1998. márc. 30. – 1998. ápr. 7.; *Radu Vasile* (CDR): 1998. ápr. 7. – 1999. dec. 14.; *Alexandru Athanasiu* (PDSR): 1999. dec. 14. – 1999. dec. 22.; és *Mugur Isarescu* (CDR): 1999. dec. 22. – 2000. dec. 28.

Ezalatt a kormánypártok támogatottsága rohamosan csökkent, ezzel párhuzamosan pedig addig soha nem látott népszerűsége tett szert a szélsőségesen nacionalista *Corneliu Vladim Tudor* vezette Nagy-Románia Párt (PRM). A belpolitikai kaoszt jól jelzi az a tény is, hogy a választási törvényt közvetlenül a választások előtt öt ízben is módosították, vagy hogy a választásokon összesen 88 párt jelöltjei indultak, melyek közül végül is a PDSR a parlamenti mandátumok 44,9%-át, a szenátusiaknak pedig 46,4%-át szerezte meg. A második helyen a Nagy-Románia Párt végzett 24,4%, illetve 26,4%-os eredménnyel. Az elnökválasztáson pedig *Ion Iliescu* győzött 66,8%-kal. Az új parlamentben mindössze hat frakció alakult meg: a PDSR, a PRM, a Demokrata Párt (PD: 9%), a Nemzeti Liberális Párt (PNL: 8,7%), az RMDSZ (7,8%) és a kisebbségi pártok frakciója (5,2%). Az új miniszterelnök *Adrian Nastase* lett (PDSR), aki a PNL és az RMDSZ részvételével koalíciós kormányt alakított, melynek legerősebb ellenzéke a Nagy-Románia Párt lett.

Ha megvizsgáljuk a számszerű eredmények hátterét, akkor a választói magatartásokról a következő megállapításokat tehetjük: